φορίαν προετοιμασίαι, εἰς ἃς ἔθηκε τραγικὸν τέρμα ὁ ἀδόκητος τοῦ μεγαλοπράγμονος πάπα ἐξ ὑπερκοπώσεως θάνατος ἐν Ἀγκῶνι (1578/1464), ὅπου ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἑτοιμοθανάτου ὄντος, συνεκεντροῦτο ἤδη ὁ ἀπαιτούμενος στόλος (202—222).

Πρὸς τὴν χάριν τῆς ἐκθέσεως, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ εὐρείας τῶν τε πηγῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων βοηθημάτων μελέτης, ἁμιλλᾶται ἡ κομψότης τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου, τετυπωμένου ἐπὶ ἀρίστου χάρτου καὶ ἐφωδιασμένου δι' ὡραίων εἰκόνων.

Π. Ι. Μ.

---

1. *P. Pascal, Le «Digénis» slave ou la «Geste de Devgenij»: Byzantion 10 (1935) σ. 301—334.*

2. *H. Grégoire, Note sur le Digénis slave: Byzantion 10 (1935) σ. 335—339.*

3. *H. Grégoire, Le sultanat d'Iconium dans l'Épopée byzantine: Byzantion 9 (1934) σ. 361—365.*

Αἱ ἔρευναι περὶ τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτηΐδα μεγάλως θὰ προαχθῶσι διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ P. Pascal γαλλιστὶ φιλοτεχνηθείσης μεταφράσεως τῆς ῥωσσικῆς Ἀκριτηΐδος (R παρ' ἐμοί).

Ὁ P. Pascal ἐν ὀλίγοις συνοψίζει καὶ τὰς γνώμας τοῦ M. Speranski, ὅστις ἐξέδωκε τῷ 1922 ἐν Πετρογραδίῳ τὴν ῥωσσικὴν Ἀκριτηΐδα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ Κατὰ τὸν M. Speranski ἡ ῥωσσικὴ Ἀκριτηὶς ἀνήκει τῷ ΙΒ' —ΙΓ' αἰῶνι.

Ἐκ τῆς μελέτης ἐπείσθην, ὅτι ὁ R *δὲν εἶναι διασκευὴ* τῆς τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτηΐδος[1]. Οὕτως, ὡς παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ H. Grégoire, ὁ ἥρως παρὰ τῷ R καλεῖται μόνον Διγενής, τὸ δὲ ὄνομα *Βασίλειος* εἶναι ὅλως ἄγνωστον τῷ R. Πλὴν τούτου ὑπάρχουσι πολλαὶ οὐσιώδεις διαφοραί· οἱ ἀδελφοὶ τῆς Εἰρήνης—τῆς μητρὸς τοῦ Ἀκρί-

---

[1] Ὥστε καλῶς ποιήσας ἐν τῷ στέμματι τῶν διασκευῶν τῆς τοῦ Εὐσταθίου Ἀκριτηΐδος (Byz.-neugr. Jahrb. 10 [1933] σ. 388) δὲν συμπεριέλαβον τὸν R ! Κακῶς ἑπομένως ἐκπλήσσεται ὁ H. Grégoire, Byzantion 9 (1934) σ. 361.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

του —εἶναι τρεῖς, οὐχὶ πέντε· ὁ Διγενὴς ἐν τῷ R εἶναι οὐχὶ πιστὸς ὑπήκοος (ὡς ἐν X), ἀλλὰ ἐχθρὸς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου· ἡ *Μαξιμὼ* (*Μαξιμιανὴ* R) εἶναι θυγάτηρ τοῦ Φιλοππάπου, οὐχὶ σύμμαχος Αἱ εἰκασίαι τοῦ H. Grégoire περὶ τοῦ R εἶναι ὅλως ἀστήρικτοι· ἔτι δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ, ὅτι τὸ *Καρόης* (ἢ *Καρώης*: Ἄραψ—μοαμεθανός!) εἶναι παραφθορὰ τοῦ *Καρβέας* (ἀλλ' εἶναι χριστιανός!)· ἀλλ' ἔδειξα (Byz. neugr. Jahrb. 10 [1933], σ. 383)—καὶ ***οὐδεμία πλέον*** ἀμφιβολία ἀπομένει— ὅτι τὸ Καρώης (Μουρσῆς [=Μουσῆς X=ἀραβ. Musi] ***ὁ*** Καρώης: πβ. Ἀμβρὼν ***ὁ*** Ταρσίτης!) εἶναι ***ἐθνικὸν*** (X: ***Ταρσίτης***!). Ὥστε πάντα τὰ λεγόμενα περὶ Παυλικιανῶν εἶναι *ὅλως ξένα* πρὸς τὴν ἀκριτικὴν ποίησιν· εἶναι λυπηρόν, ὅτι αἱ τερατώδεις παραδοξολογίαι τοῦ K. Σάθα καὶ τοῦ É. Legrand (ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ T) εὑρίσκουσιν ἀκόμη ἀπήχησιν!

Κατ' ἐμὲ ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης (β' ἥμισυ ΙΒ' αἰῶν.) *πρῶτος* κατέγραψεν ἐν μεγάλῳ ἔπει (ἐν 10 βιβλ.) τὰς πράξεις τοῦ Ἀκρίτου (πβ. Ἀκριτ. A 1—7: «*τέκνον . . . πολλάκις με ἠξίωσας . . . τὰς κατορθώσεις* ***διὰ γραφῆς*** *δηλῶσαί σοι τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου κ.τ.λ.*»· πβ. A. Χατζῆν, BNGJ 10 [1933] σ. 385)

Εὐθὺς ἀμέσως (ὁ R κατὰ τὸν Speranski ἀνήκει τῷ ΙΒ'—ΙΓ' αἰῶνι!) μετὰ τὸν Εὐστάθιον Μακρεμβολίτην ἕτερος Ἕλλην ποιητὴς ἐποίησεν Ἀκριτηΐδα ἔχων ὡς βάσιν α' τὰ αὐτὰ διηγήματα καὶ ᾄσματα περὶ τοῦ Ἀκρίτου, ἅπερ εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης (X), β' ὅλως διαφόρους πηγὰς (διηγήσεις καὶ ᾄσματα) καὶ γ' ***ἴσως***[1] καὶ τμήματα μικρὰ τῆς τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτηΐδος. Ἐὰν ταῦτα τεθῶσιν ὡς βάσις τῆς περαιτέρω ἐρεύνης, τότε ***μόνον*** δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα Τῆς εἰρημένης Ἀκριτηΐδος μετάφρασις εἶναι ὁ R.

Ἐν τῇ τρίτῃ ὑπὸ κρίσιν ἐργασίᾳ ὁ H. Grégoire θέλει νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὴν ἐκ τῆς μνείας τοῦ Ἰκονίου καὶ τοῦ φόρου ὑποτελείας ἀνυπέρβλητον δυσκολίαν, ἥτις ἀνατρέπει τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ποιήσεως τῆς Ἀκριτηΐδος Δὲν θέλω νὰ ἐπαναλάβω τινὰς τῶν παραδόξων θεωριῶν τοῦ καθηγητοῦ H. Grégoire· ἀλλαχοῦ εἶπον περὶ τῶν ὑψίστων ὑπηρεσιῶν, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὴν ἔρευναν ὁ σοφὸς καὶ ῥηξικέλευθος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχώμεθα καὶ *πάσας* τὰς ἀστηρίκτους εἰκασίας αὐτοῦ.

Ὅτι καὶ τὸ ἰσχυρὸν Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου κατέβαλλεν ἐνίοτε καὶ φόρον «ὑποτελείας» εἰς τοὺς ἐνοχλητικοὺς γείτονας, εἶναι

---

[1] Αἱ ὁμοιότητες δύνανται δηλαδὴ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν πηγήν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

γνωστόν πβ. καὶ Σ. Κυριακίδην, Λαογραφία 10 (1929/32) σ. 651, σημ. 1.

Τὴν διόρθωσιν τοῦ H. Grégoire ἐν C IV 1043 (*τῷ 'Ικονίῳ: τὸ τῶν οἰκείων*), δι' ἧς θέλει νὰ ἄρῃ τὴν δυσκολίαν, δὲν ἐδέχθη οὔτε ὁ καθηγητὴς F. Dölger, ὅστις ἄλλως θέλει νὰ πολεμήσῃ τὴν γνώμην μου· οὗτος νομίζει (Byz Zeitschr. 34 [1934] σ. 406), ὅτι ἐν X ἔκειτο οὐχὶ *τῷ 'Ικονίῳ, ἀλλὰ τῶν ἄκρων* (M). Ὁ καθηγητὴς F. Dölger δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ λ. *ἄκρων* (M) εἶναι ἑλληνική, σαφὴς καὶ γνωστή· ὥστε οὐδεὶς γραφεύς, ὅσον καὶ ἀμαθὴς ἂν θεωρηθῇ, ἠδύνατο νὰ παραναγνώσῃ αὐτὴν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν λ. *'Ικόνιον* [1] καὶ τὸ ***τέλος*** τὸ διδόμενον αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους!

'Αλλ' εὐτυχῶς νῦν δύναμαι νὰ στηρίξω τὴν παραδεδομένην γραφὴν τοῦ C (=X) δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων.

'Εν BNGJ 9 (1930/32) σ. 275 καὶ 10 (1933) σ. 369 κέ. ὑπεστήριξα, ὅτι τὸ ἔπος θὰ τεθῇ μετὰ τὸ 1069 [2], ὅτε ἀπεσπάσθη τὸ 'Ικόνιον ὑπὸ τῶν Σελτζούκων.

Περὶ τούτου διδάσκει ὁ στίχ. C IV 1043: *ὃ ἐδίδου* (ἐνν. τὸ κράτος) *κατὰ καιρὸν τέλος τῷ 'Ικονίῳ*. Ὁ 'Ακρίτης δηλαδὴ λέγει, ὅτι θὰ ἀναγκάσῃ διὰ νίκης αὐτοῦ τοὺς 'Ικονιεῖς (=τοὺς Σελτζούκους τοῦ 'Ικονίου) νὰ καταβάλλωσι (ἐτήσιον) τέλος τῷ αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου [3].

Ὁ καθηγητὴς A. Grégoire προσπαθεῖ διὰ σαθρῶν ἐπιχειρημάτων νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδὲν σημαίνει ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἐν C.

'Αλλὰ βεβαίως νῦν θὰ πεισθῇ, ὅτι εἶχον εὕρει τὸ ἀληθές, ὅπερ νῦν στηρίζω δι' ἀκλονήτων ἐπιχειρημάτων.

1. Ἡ φράσις «*δίδωμι τέλος τῷ 'Ικονίῳ*» εἶναι α'. ἑλληνικωτάτη, β'. γνωστὴ ἄλλοθεν καὶ γ'. σαφής· πβ. A Χατζῆν, BNGJ 10 (1933) σ. 372, ὅπου παρέχω ***ὁμοιοτάτην*** φράσιν ἐκ παπύρου: «*δίδωμι τῇ πόλει . . . τὸ ... τέλος*»!

2. Ὁ μοαμεθανὸς 'Αμιρᾶς ἐν C I 283 κέ. διηγεῖται τὰ παλαιότε-

---

[1] Ὁ Σ. Κυριακίδης ἔ. ἄ. σ. 651 δέχεται τὴν παραδεδομένην γραφὴν (τῷ 'Ικονίῳ).

[2] 'Αγνοῶ πῶς ἐτυπώθη 1067. Περὶ τοῦ ἔτους 1069 πβ. προχείρως Μεγάλην 'Ελληνικὴν 'Εγκυκλοπαιδείαν λ. Τουρκία σ. 224β. Ὁ Σ. Κυριακίδης ἀναγράφει οὐχὶ ὀρθῶς ὡς ἔτος τῆς ἀποσπάσεως τὸ ἔτος 1073. Κατὰ τὸν J. Laurent τὸ 'Ικόνιον ἀπεσπάσθη ὀλίγον πρὸ τοῦ 1081· πβ. 'Επετ. 'Εταιρ. Βυζαντ. Σπουδ. 8 (1931) σ. 347. Ὁ H. Grégoire (σ. 363) μόνον τὴν γνώμην τοῦ J. Laurent σέβεται· ἰδού, ὅτι ἔχει αὐτήν!

[3] Δὲν ἐννοῶ διὰ τίνα λόγον ὁ H. Grégoire ἀναμειγνύει (σ. 362) τὰς σταυροφορίας. Ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης τὴν ἐπικὴν ὕλην παραλαμβάνει ἐκ τοῦ Η'—Ι' αἰῶνος. Τοῦτο πολλάκις ἐτόνισα!

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

ρα κατορθώματα αὐτοῦ καὶ τέλος ἐπάγεται (C I 294—295): «*τὴν Ἡράκλειαν ὕστερον ἐξήλειψα* ταχέως, | τὸ Ἀμόριν δὲ ***καταλαβὼν*** ἄχρι τοῦ Ἰκονίου» [1]. Δηλαδὴ εἰς τὸν Ἀμιρᾶν ἀποδίδεται ἡ κατάληψις τοῦ Ἀμορίου, ὅπερ ἀπεσπάσθη ὄντως τῷ 1068, καὶ τοῦ Ἰκονίου, ὅπερ ἀπεσπάσθη ὄντως τῷ 1069, ὡς εἶπον ἤδη.

3. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, ὅπερ ἐσχάτως εὗρον, εἶναι καταπληκτικὸν καὶ ἀρίστη ἐπικύρωσις τῆς γνώμης μου περὶ Ἰκονίου καὶ καταβολῆς φόρου. Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀκριτηΐδος ἐν τέλει τοῦ Θ΄ βιβλίου *ἐπαναλαμβάνει δι' ὀλίγων τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Ἀκρίτου, τοῦ ἥρωος τοῦ ἔπους*: ἀναφέρει τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἀπελατῶν, κατὰ τῶν Ἀράβων· τέλος μνημονεύονται ὁμοῦ δύο τινά: α΄ ὅτι ὁ Ἀκρίτης ἐξηνάγκασεν «*ἔθνη*» (=ἀπίστους, ἀλλοθρήσκους=τὸ σελτζουκικὸν Ἰκόνιον) νὰ παρέχωσι «*φόρους* (=*τέλος*) *βασιλεῖ ἐτησίους*»: πβ. T 3100 «*ὥστε καὶ φόρους βασιλεῖ παρέχων* (*παρέχειν* X) *ἐτησίους*»=A 4337=P σ. 405, 27—28=F[1] (πβ. A. Χατζῆν, BNGJ 9 [1930/32] σ. 272, 4) καὶ β΄ ὅτι ὁ βασιλεὺς (ἀσφαλῶς ὁ Ῥωμανὸς ἐν X [3]) ἀκούσας τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀκρίτου ἐτίμησε μεγάλως αὐτόν: πβ. τοὺς στίχους κατωτέρω.

Ἀλλὰ ταῦτα ἐλέχθησαν—*ὁμοῦ πάλιν*— ἐν τῷ Ε΄ βιβλίῳ (=A 2342—2420=P σ. 363, 9—364, 34=T 1476—1546=L 2151—2179=C IV 971—1086).

Ὀφείλω νὰ συμπαραθέσω τοὺς στίχους: C IV 1042—1044 *ἐγὼ δὲ ὁ πανευτελὴς τῷ σῷ κράτει* (=*τῇ σῇ κραταιότητι*) *δωροῦμαι*, | *ὁ ἐδίδου κατὰ καιρὸν τέλος τῷ Ἰκονίῳ*, | *ἄλλο τοσοῦτόν σε λαβεῖν παρ' ἐκείνων* (=*τῶν Ἰκονιέων*) *ἀκόντων*.

Πρὸς ταῦτα πβ. T 3099—3101 «*κατὰ πολὺ δὲ φοβερῶς τὰ* ***ἔθνη*** *ὑποτάξας*, | *ὥστε καὶ* ***φόρους βασιλεῖ παρέχων*** (***παρέχειν*** X: πβ. A. Χατζῆν, BNGJ 9 [1930/32] σ. 272, 4 καὶ σ. 285) *ἐτησίους καὶ οἱ ποτὲ πολέμιοι γεγόνασιν οἰκέται*»=A 4336—4338=P σ. 405, 26—29 [4]

---

[1] Τὸ παρὰ τῷ M ἐ κ ο ύ ρ σ ε υ σ α (πβ. AELPT) ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν Ἡράκλειαν (τὸ Ἡρακλέους)· πβ. ἐ ξ ή λ ε ι ψ α ἐν τῷ C· τὴν μετοχὴν κ α τ α λ α β ὼ ν περιέκοψεν ὁ M θηρεύων συντομίαν· τὸ δὲ Ἰ ψ έ ρ ι ν παρ' αὐτῷ εἶναι προφανῶς παρανάγνωσμα τοῦ Ἰ κ ό ν ι ν· τοῦτο οὐδεὶς παρετήρησε· τὸ Ἀμόριον καὶ Ἰκόνιον ὡς γειτνιάζοντα πάντοτε συνεκφέρονται ἐν τῷ ἔπει! Πβ. καὶ E 732 (τ ὸ [ν] Ἡ ρ α κ λ έ ο <υ> ς ἐ κ ο ύ ρ σ ε υ σ ε, τ ὸ [ν] Κ ό ν ι ο ν κ α ὶ Ἀ μ ό ρ ι): παράλληλος στίχος!

[2] F=A 3857—8 (χαράτσια [=τέλος] ἐπαρασκεύασε τὰ ἔθνη [=τὸ Ἰκόνιον] διὰ νὰ δίδουν τῷ βασιλεῖ τῷ Ῥωμανῷ, τῷ μέγα τροπαιούχῳ=P σ. 397,14—15.

[3] Πβ. A. Χατζῆν, BNGJ (9 (1930/32) σ. 272, 3 καὶ 10 (1933) σ. 379.

[4] Καὶ ὁ F παρεῖχεν αὐτούς· πβ. A Χατζῆν, BNGJ 9 (1930/32) σ. 272, 4 καὶ σ. 285 (ἐπίμετρον Ε΄).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

Ὥστε τὸ λεγόμενον ἐν τῷ Ε΄ βιβλίῳ, ὅτι θὰ ἐξαναγκάσῃ ὁ Ἀκρίτης τὸ Ἰκόνιον νὰ καταβάλλῃ τέλος (φόρον) ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ *γενικῷ* ἀπολογισμῷ τοῦ Θ΄ βιβλίου! Τοῦτο οὐδεὶς παρετήρησεν!

Ὥστε ἐὰν διορθώσωμεν τὰς λέξεις «*τῷ Ἰκονίῳ*» καὶ γράψωμεν «*τὸ τῶν οἰκείων*» (H. Grégoire), ἢ δεχθῶμεν ὅτι ἐν Χ ἔκειτο *τῶν ἄκρων* (F. Dölger), τὰ ἐν τῷ Θ΄ βιβλίῳ θὰ θεωρηθῶσι κενοὶ λόγοι, φλυαρίαι καὶ ὅλως ἀπροσδιόνυσα.

Τὰ ἀνωτέρω δύναμαι νὰ ἐνισχύσω καὶ διὰ τῶν ἑξῆς: *1* Ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς (Χ!) τιμᾷ διὰ δωρεῶν τὸν Ἀκρίτην ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ τοῦ Ε΄ βιβλίου: πβ. Α 2410—2414=Τ 1544—6 Ρ. σ. 365, 25—28=C IV 1050—53.

Ταῦτα ***ἐπαναλαμβάνει*** ὁ ποιητὴς πάλιν ἐν τῷ Θ΄ βιβλίῳ (ἐν τῷ γενικῷ ἀπολογισμῷ): πβ. Α 4343—4347 οὗ καὶ τὰ κατορθώματα ὁ βασιλεὺς (κατ' ἀνάγκην ὁ Ῥωμανός!!) ἀκούων (πβ. Α 2344 *ἀκούων!*) ὁ νικηφόρος [1] (***κατ'*** *ἀνάγκην* οὐχὶ *Νικηφόρος*!!) . . . μεγίστην ἄγαν *δωρεὰν* . . . . ἀπέστειλεν (*ἀπέστελλεν* Ζ καὶ Χ: πβ Α 4071=Τ 2865=Ρ σ. 400, 36) ἡμέραν καθ' *ἡμέραν*=Τ 3106 - 3110.

2. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ τοῦ Ε΄ βιβλίου ὁ Ἀκρίτης λέγει τῷ βασιλεῖ: Α 2405 (=Τ 1539) *ἐγὼ ποιήσω* ***τοὺς ἐχθροὺς δούλους*** *εἶναι τοῦ κράτους* (=Ρ σ 364, 21—22).

Ταῦτα ὁμοίως ***ἐπαναλαμβάνει*** ὁ ποιητὴς πάλιν ἐν τῷ Θ΄ βιβλίῳ (ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ): πβ. Τ 3101 = (Α 4338) *καὶ οἱ ποτὲ* ***πολέμιοι*** (=ἐχθροί!) *γεγόνασιν* ***οἰκέται*** (=δοῦλοι!) = Ρ σ 405, 28—29 (*πολέμιοι—δοῦλοι*).

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἀκριτηΐς ἀναντιρρήτως ἐποιήθη μετὰ τὸ 1069.

Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ τονίσω, ὅτι ποικίλα ζητήματα θὰ εἶχον λυθῆ ἤδη, ἂν εἶχεν ἐμφανισθῆ ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου παρασκευαζομένη κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ ἔκδοσις πασῶν τῶν διασκευῶν τῆς Ἀκριτηΐδος (ACDEHLPT)[2]· δυστυχῶς ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως (ὑπὸ Π. Καλονάρου) αὐθαίρετός τις *διασκευὴ* οὐχὶ ἔκδοσις τῆς Ἀκριτηΐδος· εἰς μάτην δηλαδὴ ὑπεβλήθη εἰς μεγάλας δαπάνας ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος!

Θὰ δείξω ἐνταῦθα δι' ἑνὸς καὶ μόνον παραδείγματος, ὅτι πρέπει πολλὰ νὰ γινώσκῃ ὁ ἐπιθυμῶν νὰ προβῇ εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀκριτηΐδος.

---

[1] Περὶ τῆς πλάνης τοῦ Ρ (Νικηφόρος) πβ. Ἀ. Χατζῆν, BNGJ 9 (1930—32) σ. 272 κ. ἑ. Παρὰ τῷ Προδρόμῳ, ὃν πολλαχοῦ μιμεῖται ὁ Χ, κεῖται: βασιλεῦ νικηφόρε (Τὰ κατὰ Ῥοδανθην καὶ Δοσικλέα Η΄ 82)!

[2] Ἐν ἐπιμέτρῳ θὰ συμπεριληφθῇ καὶ ὁ R (ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

Ἐν A 3649=T 2481 λέγεται (β' ἡμιστίχ.) : *τῷ ξίφει τῆς χειρός μου*· πβ. Α. Χατζῆν, Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτηΐδα καὶ τὰς διασκευὰς αὐτῆς, Ἀθῆναι 1930, Α' σ. 30· ἐκεῖ δὲν προτείνω *διόρθωσιν* τοῦ στίχου A 3649, ὡς **ἀνακριβέστατα** ἐγράφη ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐκδόσει τοῦ A, ἀλλὰ λέγω ***τί ἔκειτο ἐν X*** καὶ μάλιστα ἀναγράφω ***μόνον*** τὸ β' ἡμιστίχιον *θηρεύων συντομίαν*· νῦν θὰ ἐκθέσω πλατύτερον τὴν γνώμην μου.

Κατ' ἐμὲ παρὰ τῷ λογίῳ, ὡς ἔδειξα, X ἔκειτο : *πάντα* (ἐνν. *τὰ κοντάρια*) *γ' ἀνέκοψα* (=ἀπέκρουσα: πβ.Λεξικὰ τῆς Ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης) *ἐγὼ τῷ σκύτει τῆς χειρός μου* (=τῷ χειροσκουταρίῳ)» [1].

Ὁ W ἀντιγράφων τὸν X παρανέγνω—ἴσως ἠγνόει καὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων *ἀνακόπτω* καὶ *σκῦτος*—καὶ ἔγραψεν *ἀσφαλῶς* τὰ ἑξῆς: *πάντα γ' ἀλλ'* (sic !) *ἔκοψα ἐγὼ τῷ ξίφει τῆς χειρός μου.*

Ἐκ τῆς κοινῆς ταύτης πηγῆς ἀπέρρευσαν τὰ ἑξῆς :

M (Y) : *πάντα γ' ἀλλ' ἔκοψα ἐγὼ τῷ ξίφει τῆς χειρός μου.*

B (=AT) : *πάντα* ***γὰρ*** *ἔκοψα ἐγὼ τῷ ξίφει τῆς χειρός μου* (διορθοῖ τὴν ἐν M ἀνελλήνιστον σύνταξιν !).

P σ. 392, 15—17 : ***ἀλλὰ*** *ἐγὼ* ***ὅλα*** *τὰ ἔκοψα μὲ τὸ σπαθίον μου* (διατηρεῖ τὸν *ἀλλά*, μεταθέτει ὅμως τὴν λ. *πάντα* [=ὅλα] διὰ τὴν σύνταξιν!).

L 2863 : ***ἀλλὰ*** *αὐτὸς μὲ τὸ σπαθὶ* ***ἔκοψεν*** *τὰ κοντάρια* (διατηρεῖ τὸν *ἀλλά*, παραλείπει τὸ *πάντα*).

C VI 634 : *τὰ κοντάρια ἔτεμον* (=*ἔκοψα* διὰ τῆς σπάθης [=ξίφους] : πβ. στ 633!)· ὁ C (ἢ ὁ G N, ὅπερ τὸ αὐτὸ) ξενισθεὶς διὰ τὸ «*τῷ ξίφει τῆς χειρός μου*» παρέλιπε τὸ «τῆς χειρός μου»· τοῦτο εἶναι σύνηθες παρὰ τοῖς διασκευασταῖς : πβ. Ἀ. Χατζῆν, BNGJ 10 (1933) σ. 393.

Ὥστε ἀναντιρρήτως ἐν τῇ κοινῇ πηγῇ (W) ἔκειντο αἱ λέξεις *πάντα*, *ἀλλ(ά)*, *ἔκοψα* καὶ *ἐγώ !* Ἐν W ἀσφαλῶς δηλαδὴ ἔκειτο : *πάντα γ' ἀλλ' ἔκοψα ἐγὼ* κτλ [2].

Εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέτω καὶ τὰ ἑξῆς :

1. Ἐρωτῶ τὸν ψέξαντα τὴν γνώμην μου : τί σημαίνει τὸ τοῦ W «*τῷ ξίφει τῆς χειρός μου*» ; Μήπως οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον καὶ «*ξίφος τοῦ*

---

[1] Πβ A 2984 ἡ λ ι ο γ έ ν ν η τ ο ς· ἀλλαχοῦ ὅμως γ έ ν ν η μ α ἡ λ ί ο υ ! Διὰ τὴν λ. σ κ ο υ τ ά ρ ι ο ν πβ. Liddell-Scott-Stuart Jones λ. σ κ ο υ τ ά ρ ι ο ν καὶ σ κ υ τ ά ρ ι ο ν (σ κ ῦ τ ο ς : s c u t u m)· προφανῶς ἡ λ. s c u t u m συνήφθη πρὸς τὴν λ. σ κ ῦ τ ο ς, ὥς τινες νῦν συνάπτουσιν ἐτυμολογικῶς τὰς λέξεις s c u t u m (=ἀσπὶς) καὶ σ κ ῦ τ ο ς ! Πᾶσαν ἀμφιβολίαν τέλος αἴρει ὁ στίχ. E 1428 τ ῶ ν σ κ υ τ α ρ ί ω ν !

[2] Οἱ διασκευασταὶ P καὶ L ἐνόμισαν, ὅτι τοῦτο κεῖται ἀντὶ τοῦ : ἀ λ λ ὰ π ά ν τ α ἔκοψα ἐγὼ κτλ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

ποδός», ὡς ὑπάρχουσι δάκτυλοι οὐ μόνον *τῆς χειρός*, ἀλλὰ καὶ *τοῦ ποδός;*

2. Ἡ ἀσπὶς (τὸ *χειροσκουτάριον*) χρησιμεύει πρὸς **ἀπόκρουσιν** τῶν ἐχθρικῶν (διὰ δόρατος, σπάθης, ῥάβδου κ.τ.ὁ.) ἐπιθέσεων· ὥστε ὀρθῶς ὁ ποιητὴς (X) μετεχειρίσθη τὸ ῥ. *ἀνακόπτω!*

3. Τὰ δόρατα (—κοντάρια) δὲν *κόπτονται*, ἀλλὰ μόνον *θραύονται* (*κλῶνται* A C [=X!], *τσακίζονται* P): πβ. Ὁμήρου Ἰλ. N 609 «*κατεκλάσθη ἔγχος* (=δόρυ)», Ἀκριτ. C I 176=A 365 *ἐκλάσθησαν* (τὰ κοντάρια!) =Pσ. 319, 32 «*ἐτζακίσθησαν . . . τὰ κοντάρια*»!

4 Ἐν X (ἐν τῷ Ζ' βιβλίῳ) ἔκειτο ἀσφαλῶς: καὶ *μηδαμῶς ἀδικηθὲν* (ἐνν. *τὸ λωρῖκιν*=ὁ θώραξ) *ἔκλασε* (=ἔθραυσε διὰ τὴν ἀντοχὴν) *τὸ κοντάριν*· πβ. L 2823 *ἡ τάργα* (*τὸ λωρῖκιν* X) . . . *τσάκισεν* . . *τὸ κοντάρι*· ὁ N (πηγὴ τῶν E καὶ C) θέλων νὰ ἀποφύγῃ *κακόηχον* ῥῆμα ἔγραψεν ἀσφαλῶς *ἔθρυψα* (=ἔθραυσα) *τὸ κοντάριν*· τοῦτο δι' ἄγνοιαν παρενόησαν ἢ παρανέγνωσαν ὁ E καὶ ὁ C· πβ. E 1541 *τὸ κοντάριν της* **ἔρριψα** (sic!), C VI 586 *καὶ μηδαμῶς ἀδικηθεὶς* **ἔκοψα** *τὸ κοντάριν*· ἔτι πβ. τοὺς **παραλλήλους** στίχους T 2416 *ἐκλάσθη τὸ κοντάριν*=A 3583 *τσακίσθη τὸ κοντάρι*=P σ 391, 1 *ἐτζακίσθη τὸ κοντάριόν της* (ἐπὶ τοῦ θώρακος!)· ὥστε ἐν WY(e) ἔκειτο ὅ,τι ἐν X, ἐν M δὲ ὅ,τι ἐν T.

Περαιτέρω ἐν E 1251 τὸ χειροσκουτάριον «*τσακίζεται*» ὑπὸ τῆς *σπαθέας*, δὲν *κόπτεται!*

Ὥστε ὁ X ἀσφαλῶς δὲν ἔγραψεν *ἔκοψα!* Τὸ *ἔκοψα*· ὀφείλεται εἰς πλάνην τοῦ W ἀντιγράφοντος τὸν X (*ἀνέκοψα: ἀλλ' ἔκοψα*) παλαιογραφικῶς, ὡς πᾶς τις βλέπει, οὐδεμία δυσκολία ὑπάρχει!

Κατὰ ταῦτα X=*πάντα γ' ἀνέκοψα ἐγὼ τῷ σκύτει τῆς χειρός μου*, AT=*πάντα γὰρ ἔκοψα ἐγὼ τῷ ξίφει τῆς χειρός μου*

Τέλος θέλω νὰ εἴπω ὀλίγα περὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἀκριτηΐδος, διότι καὶ περὶ αὐτοῦ λέγει πάλιν ὁ H. Grégoire (σ. 361).

Ὡς εἶναι γνωστόν, ὑπεστηρίχθη ὑπό τινων (πβ. Ἀ. Μηλιαράκην ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ A σ. ϑ'), ὅτι ὁ Εὐστάθιος, ὅστις ἀναγράφεται ἐν A ὡς ποιητής, ἦτο «ἁπλοῦς διασκευαστής». Ἀλλ' ἡμεῖς θὰ δείξωμεν, ὅτι ὁ Εὐστάθιος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ συντάξας τὴν διασκευὴν A[1].

Ὁ H. Grégoire ἀνεγνώρισε τοῦτο, ἀλλ' ὑπεστήριξεν[2], ὅτι Εὐστάθιος=M (=πηγὴ τῶν APT). Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἑξῆς:

---

[1] Καὶ ὁ T ἔφερε τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν κατὰ H. Grégoire.—Περὶ τῶν κριτικῶν σημείων τῶν ὑπ' ἐμοῦ χρησιμοποιουμένων βλ. Byz.-neugr. Jahrb. 10 (1933) σ. 369, 1.

[2] Ἵνα ἀνατρέψῃ τὴν γνώμην μου (πβ. Προλεγόμενα, σ. 11), ὅτι Εὐστάθιος=X.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

Ὁ Α διδάσκει ἡμᾶς (σ. 1, ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: «*Εὐσταθίου πρός τινα Μανουὴλ προσφιλέστατον αὐτοῦ δέκα λόγοι Περὶ τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου καὶ τῶν γονέων*»), ὅτι διεσκεύασεν ἔπος, ὅπερ ποιητὴν εἶχεν Εὐστάθιόν τινα, *ὃν ἀγνοεῖ προφανῶς*[1] καὶ ὅστις εἶχεν ἀφιερώσει τὸ ποίημα αὐτοῦ «*πρός τινα Μανουὴλ προσφιλέστατον*», ὃν ὁμοίως ἀγνοεῖ (*πρός τινα!*).

Τὸν χαρακτηρισμὸν «*προσφιλέστατος*» σῴζει καὶ ὁ στίχος 1: «*τέκνον μου ποθεινότατον καὶ προσφιλέστατόν μου*»[2]· ἴσως ὅμως οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ ἐν τῇ παραλειφθείσῃ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ[3].

Ὅτι ὁ Εὐστάθιος εἶναι ὁ ἀρχικὸς ποιητὴς (ὁ Χ), διδάσκουσιν οἱ στίχοι Α 1—7 (τὸ προοίμιον τοῦ ἔπους), οὓς ***οὐδεὶς*** *παραδόξως* ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν· οἱ στίχοι ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

τέκνον μου ποθεινότατον καὶ προσφιλέστατόν μου,
πολλάκις με ἠξίωσας πάσας τὰς κατορθώσεις
διὰ γραφῆς δηλῶσαί σοι τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου
καὶ σοῦ τὸν λόγον ἤκουσα ἐκδυσωπήσαντός με
καὶ παρευθὺς ἐκίνησα καὶ ἄρχισα νὰ γράφω
ἅπαντα τὰ τοῦ Διγενοῦς καὶ τῶν αὐτοῦ γονέων
κατορθώματά τε θαυμαστὰ πραχθέντα ἐξ ἐκείνων·
τοίνυν κἀγὼ ἀπάρξομαι τοῦ καταλέγειν οὕτως.

Ἀλλὰ τοῦ ὅλου ἔπους εἶχον προταχθῆ (ἐν ἄλλῳ, ἀλλὰ συνήθει μέτρῳ) καὶ εἰσαγωγικοὶ στίχοι, οὓς παρέλιπε μὲν ὁ Α, διέσωσεν ὅμως—συμπτύξας κακῶς[4]—ὁ C[5].

Τούτους θὰ παραθέσω, ὡς εἶχον ***περίπου*** ἐν Χ κατ' ἐμέ:

«Ἔπαινοι καὶ τρόπαια ἐγκώμιόν τε | τοῦ τρισμάκαρος Ἀκρίτου Βασιλείου, | τοῦ ἀνδρειοτάτου τε γενναιοτάτου, | τοῦ τὴν ἰσχὺν ἔχοντος παρὰ θεοῦ ὡς δῶρον | καὶ καταπτοήσαντος πᾶσαν Συρίαν, τὴν Βαβυλω(νίαν[6] .... Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀκρίτου Ἀμιρᾶς μετὰ τοῦ γένους τῶν Ἀράβων πολὺ ἔβλαψε[7] | τὴν Ῥωμα)νίαν, Χαρζιανήν τε ὅλην, |

---

[1] Οὐδὲν λέγει περὶ αὐτοῦ!

[2] Ἐν βιβλ δ' καὶ ε' (π. χ. Α 1292=Τ 760=Ρ σ. 341, 5) προσφωνεῖται «φ ί λ τ α τ ο ς», ἐν δὲ βιβλ. ε' (Α 2442=Τ 1550) «π α μ φ ί λ τ α τ ο ς».

[3] Ἐν τῇ νεωτάτῃ (1940) ἐκδόσει τοῦ Α (πβ. ἀνωτ. σ. 334) γράφονται ἐν σελ. 13 (σημ.) ἀσύστατοί τινες καὶ παραδοξότατοι ἰσχυρισμοὶ ἄνευ ἐπιχειρημάτων!

[4] Πβ. Α. Χατζῆν BNGJ 9 (1930—2) σ. 258.

[5] Ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν Α 1—7, ὁ Χ μιμεῖται, ὡς γράφω ἀλλαχοῦ, Ἕλληνας συγγραφεῖς, οὓς καὶ ἀ λ λ α χ ο ῦ ἀντιγράφει!

[6] Τὰ ἐν παρενθέσει παρέλιπεν ὁ C, ὡς ἀπέδειξα· πβ. σημ. 4.

[7] Ταῦτα ἐλέγοντο διὰ πλειόνων λέξεων (καὶ στίχων).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

Ἀρμενίαν τε καὶ τὴν Καππαδοκίαν, | τὸ Ἀμόριν τε καὶ τὸ Ἰκόνιν[1] ἅμα, | τὸ περίφημον καὶ μέγα κάστρον ἔτι, | τὸ δυνατόν τε καὶ κατωχυρωμένον, | τὴν Ἄγκυραν λέγω τε καὶ πᾶσαν Σμύρνην | καὶ τὰ παρὰ θάλασσαν καθυποτάξας. | (Τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς Ἀμιρᾶ ὑπερέβη ὁ Ἀκρίτης·) | δηλώσω σοι γὰρ τὰς αὐτοῦ πράξεις ἄρτι, | ἃς εἰργάσατο ἐν τῷ παρόντι βίῳ κ.τ.λ.».

Τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς συνεξετάσεως τῶν ἀνωτέρω στίχων εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ὁ Εὐστάθιος δὲν εἶναι ὁ ποιήσας τὴν διασκευὴν M (=APT)· ὁ M ἀγνοεῖ καὶ τὸν Εὐστάθιον καὶ τὸν Μανουήλ.

2. Ὁ Εὐστάθιος εἶχεν ἀφιερώσει τὸ ἔπος τῷ φίλῳ Μανουήλ, ὃν καλεῖ προσφιλέστατον.

3. Ὁ Μανουὴλ προσεφωνεῖτο α΄ ἐν τῇ παραλειφθείσῃ ἐπιστολῇ, β΄ ἐν τοῖς εἰσαγωγικοῖς στίχοις (πβ. C I 12 *δηλώσω σοι*), γ΄ ἐν τῷ προοιμίῳ (πβ. A 1—4, ἰδίᾳ δὲ 3 [*δηλῶσαί σοι*: πβ. CI 12 *δηλώσω σοι!*] καὶ δ΄) ἐν τῷ ἔπει: (πβ. A 2423 *λέγω σοι*, A 1665=P σ. 350, 6=T 1100 *ὦ φίλτατε, προσλέξω σοι*, A 2442=T 1550 *γράψω σοι, ὦ παμφίλτατε*, A 1292=P σ. 341, 5=T 760 *ὦ φίλτατε*)[2]. Πβ. Προλεγόμενα σ. 11 καὶ BNGJ 9 (1930—2) σ. 261.

4. Ἐὰν ὁ Εὐστάθιος ἦτο ἁπλοῦς διασκευαστής, δὲν θὰ ἔλεγεν ὅσα ἀναγινώσκομεν ἐν A 1—7· πβ. BNGJ 10 (1933) σ. 385.

Ἐκ τῶν στίχων ἐν A 1 κέ. καὶ C I 1 κέ. μανθάνομεν, ὅτι διηγήσεις καὶ ᾄσματα (πβ. A στίχ. 2 *πάσας* καὶ A στίχ. 6 *ἅπαντα*) περὶ τοῦ Ἀκρίτου ἐφέροντο μόνον ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ *δὲν εἶχον καταγραφῆ ὑπὸ οὐδενός*· πβ. A 3 «***δηλῶσαί σοι διὰ γραφῆς***» καὶ C I 13 «δηλώσω σοι γὰρ τὰς αὐτοῦ πράξεις ***ἄρτι***».

Κατὰ ταῦτα ***ἀναγκαζόμεθα*** νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς ἀρχικῆς Ἀκριτηΐδος (X) ἐκαλεῖτο *Εὐστάθιος*, ὅστις πρῶτος συνήρμοσε τὰς διηγήσεις περὶ τῶν ἄθλων τοῦ Ἀκρίτου παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτοῦ Μανουήλ[3].

---

[1] Καὶ ἐνταῦθα, ὡς βλέπει τις, γίνεται λόγος περὶ ἀποσπάσεως τοῦ Ἰκονίου (καὶ τὸ Ἰκόνιν... καθυποτάξας) ὑπὸ τῶν μοαμεθανῶν! Τοῦτο οὐδεὶς παρετήρησε!

[2] Παρατήρησον, ὅτι αἱ προσφωνήσεις δὲν ἀνήκουσι μόνον τῷ α΄ βιβλίῳ. Πβ. BNGJ 9 (1930—2) σ. 261 σημ. 3.

[3] Ὁ Εὐστάθιος ἀποκαλεῖ τὸν Μανουὴλ τέκνον· ὥστε εἶχεν ἡλικίαν προβεβηκυῖαν ποιῶν τὴν Ἀκριτηΐδα, πιθανῶς δὲ κατ' ἐμὲ ἦτο μοναχὸς ἢ κληρικὸς (un clerc κατὰ τὸν H. Grégoire, ein Geistlicher κατὰ τὸν G. Wartenberg)· πβ. Α. Χατζῆν, BNGJ 9 (1930—2) σ. 278.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129

Περὶ τῶν χρόνων (terminus post quem), καθ' οὓς ἔζησεν ὁ Εὐστάθιος οὗτος, διδάσκει ὁ στίχος C IV 1043, περὶ οὗ διέλαβον ἀνωτέρω [1].

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

---

[1] Περὶ τοῦ στίχ. C III 150 πβ. Α. Χατζήν, BNGJ 10 (1933), σ. 370. [Προσθῆκαι: Εἰς σελ. 331: Ὁ Ἄραψ (μοαμεθανὸς) Μουσῆς ὁ Ταρσίτης ἐν Χ (ἁπλῶς Μουσῆς, ἐν Ε 506 κακῶς Μουρσῆς ὁ Καρώης, ἐν C ἢ Μουσοὺρ ὁ Ταρσίτης, ἐν ΑΕΡΤ) εἶναι, ὡς ἀνεμένετο, υἱὸς «Ἀμβρῶνος τοῦ Ταρσίτου»· πβ. Α 4300—4301 (ὁ Ἀμβρὼν... ὁ Ταρσίτης!). Παλαιογραφικῶς τὸ παρανάγνωσμα (Ταρσίτης—Καρώης) δὲν παρέχει δυσκολίαν τινά.—Εἰς σελ. 334 σημ. 1: Ὁ F. Dölger, Byz. Zeit. 36 (1936), σ. 192, συμφωνῶν μοι, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Χ (καὶ Α Τ) εἶχεν ἀσφαλῶς γράψει νικηφόρος.]

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 17:16:22 EEST - 3.15.1.129